

////////////////////

ÂŞIK VEYSEL'İN ŞİİRLERİNDE İKİLEMELER

Yıldız YENEN

ÖZET

Âşık Veysel, 20. yüzyıl Anadolu coğrafyasında sahneye çıkan ve eserleriyle birçok insana sanatsal zevkin mutluluğunu yaşatan şair ve ozanlarımızdandır. Onu çağdaşlarından farklı kılan Türkçeyi kullanmadaki ustalığı ve bunun doğal sonucu olarak yakaladığı söyleyiş güzelliğidir.

Bu makalede onun şiirleri Türkçenin temel söz varlıklarından olan ikilemeler açısından incelenmiştir. İnceleme sonucunda yapı ve kuruluşları, görevleri, oluşumları ve anlamları bakımından çalışmaya konu olan bu söz öbeklerinin şiirlerde başarıyla kullanıldıkları ve eserlerin dilsel niteliklerini artırma konusunda önemli katkılarda bulunduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Sözcük türleri, yapı ve kuruluşları, görevleri, oluşumları ve anlamları bakımından ikilemeler.

ABSTRACT

Âşık Veysel, is one of our poets who has been emerged on Anatolian geography in 20. century and has given artistic pleasure to many people with his works. The point that makes him different from contemporaries is his ability to use Turkish and as a result of this the articulation success.

In the article his poems were investigated in terms of reduplications which is among basic vocabulary. In conclusion, it was observed that the phrases that are the subject of this study with regard to their structure, function, formation and meaning were used successfully and they had significant contributions on boosting the linguistic quality of his Works.

Key Words: Lexis types, reduplications in terms of structure, function, formation and meaning

GİRİŞ

Türkçe sözlükte “anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması” (Türkçe Sözlük, 2005: 948) olarak tanımlanan ikilemeler konusunda dilbilimcilerin yaklaşımları aslında birbirinden çok da uzak değildir.

Mehmet Hengirmen “anlatımı daha güzel ve etkili bir duruma getirmek için aralarında ses benzerliği yakın, aynı ya da zıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılması” (Hengirmen, 1998: 403) olarak tanımlarken; Muharrem Ergin de ikilemeler için “tekrar” sözcüğünü tercih eder ve “tekrarlar aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesiyle meydana gelen iki kelime gruplarıdır.” (Ergin, 2002: 345) şeklinde düşüncelerini dile getirir.

İkilemeler konusunda en kapsamlı çalışma Vecihe Hatiboğlu'na aittir. Hatiboğlu'na göre ikilemeler Türkçenin yapısına inmesi bakımından önemli bir görevi olan ve “ anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılması ” (Hatiboğlu, 1981: 9) olarak düşünülen bir dil kuralıdır.

Belirtilen tanımlardan hareketle ikilemeleri; anlamı kuvvetlendirmek, pekiştirmek, söyleneni daha vurgulu ve etkili hale getirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya eş, yarı karşıt anlamsız ya da anlamsız sözcüklerin yan yana getirilmesiyle oluşan ve ses

////////////////////

benzerliği temeline dayanan kalıplaşmış ya da kalıplaşmakta olan sözcük öbekleri olarak açıklamak mümkündür.

İkilemelerin en önemli biçimsel özelliklerinden biri ses benzerliğidir. “Aslında, yöntemine göre kullanılan uyak (kafiye), ön uyak (aliterasyon), iç uyak (seci), redif, uyak ve nakaratlar, ses ve söz benzerliğine ya da tekrarına dayandıkları için bir çeşit ikileme sayılırlar. Çünkü kafiye, redif gibi edebi sanatlar da ses ve söz benzerliğine ya da tekrarına dayanmaktadır. İkileme de ses ve söz benzerliğine ya da tekrarına dayanmaktadır. Aradaki fark kafiye, redif gibi edebi sanatların başka başka satırlarda kullanılmasıdır. Buna göre, ikilemelerdeki sıralanış ise yatay sayılır.” (Hatiboğlu, 1981: 11)

İkilemeler üzerine önemli çalışmalarda bulunmuş Doğan Aksan’a göre ise; “Türkçeye olağanüstü bir anlatım gücü ve zenginliği kazandıran, anadilimizin biçim, sözdizimi, sözcükbilim ve anlambilim bakımından önemli bir özelliğini oluşturan öğeler, ikileme’lerdir (Yun. hendiadyoin). Hint-Avrupa dillerinde Türkçeye göre çok az kullanılan, ancak, Korecede ve bir ölçüde Japoncada sık görülen ikilemeler, tarih boyunca, Türkçenin her evresinde, her lehçesinde yaygın olarak kullanılmış, bu eğilim bugüne kadar gelmiştir. Günümüz Türkçesinde bu eğilimle kullanılan ikilemeler, dinleyende, başka herhangi bir anlatım yoluna göre çok daha güçlü ve etkili bir izlenim uyandırır; zihinde bir kavramın algılanması sırasında, onun pekiştirilmesini sağlar.” (Aksan, 2002: 81)

Şiirde ahengi sağlamak adına uyak ve redifin yanı sıra ikilemelerin de kullanımına yer veren şair ve ozanlarımız göze ve kulağa hoş gelen, akılda kalması kolay olan dilden dile dolaşarak yarınlara taşınmasını sağlayan, müzikalitesi yüksek dizeler sıralamışlardır.

Şiir, bir dilin inceliklerini ve zenginliğini en güzel şekilde sergilediği özel sahnesidir. Şiire hâkim olmak aynı zamanda dile de hâkim olmaktır. Bu, bir nevi dil işçisi sayılan şair, ozan, yazar ve düşünürlerimizin temel gayesi olmuştur. Bunların başında 20. yüzyıl Anadolu coğrafyasının şiir denildiğinde akla ilk gelen isimlerinden olan Âşık Veysel gelir. Onun içeriği renkli, iletileri insana ve insanlığa yön veren, sanatsal yönü kuvvetli eserleri aynı zamanda Türkçenin anlatım yoğunluğunun ve renkliliğinin etkili yollarından olan ikilemeler açısından da dikkate değerdir.

Bu makale, şair ile ilgili kapsamlı bir araştırma yapmış olan Doğan Kaya’nın “Âşık Veysel ” isimli çalışması ile bir araya getirilen yedisi âşık karşılaşması olmak üzere toplam 177 şiirinin farklı açılardan incelemesinden oluşmaktadır.

İncelemeye esas alınan şiirlerde toplam 454 ikileme, tarama tekniğiyle tespit edilmiştir. Bu ikilemeler öncelikle sözcük türleri, yapı ve kuruluşları, görevleri, oluşumları ve anlamları bakımından ayrı ayrı incelenmiştir. Sonuç kısmında ise; Âşık Veysel’in üslup özelliklerinin anlaşılmasına yardımcı olacak yargılara yer verilmiştir.

I. SÖZCÜK TÜRÜ BAKIMINDAN İKİLEMELER

1) Adlardan Kurulan İkilemeler

“ Ne gezersin Şam’ ı Şarkı

Yok mu sende hiçbir korku

Terk edersin evi barkı

Beni boşa yorma gönül ” (*Gönül Sana Nasihatım*, s. 189)

////////////////////

2) Sıfatlardan Kurulan İkilemeler

“ Arzusun çektiğim Beserek dağı

Elvan elvan çiçeklerin açtı mı” (*Beserek Dağı*, s. 143)

3) Adıllardan Kurulan İkilemeler

Çarık:

“ Güzel güzel halı kilim

Senin kılın benim kılım

Tepeleyip etme zulüm

Sen köşede ben dışarıda” (*Çarık- Mes Konuşması*, s. 102)

4) Belirteçlerden Kurulan İkilemeler

“Dalgın dalgın seyreyledim alemi” (*Dalgın Dalgın Seyreyledim Alemi*, s. 129)

“Az yaşa çok yaşa sonu virandır” (*Ömür Kervanı*, s. 145)

5) Bağlaçlardan Kurulan İkilemeler

“Ne bir bilgin olup ileri gördüm

Ne bir Mecnun olup Leyla’yı sordum

Ne bir doğru yoldan hedefe vardım” (*Şu Dünyaya Geldim Ne Oldu Kârım*, s. 122)

6) Ünlemlerden Kurulan İkilemeler

“Bülbül gibi her dem sabah

Durmaz Veysel çeker ah ah” (*Ben O Yar İle Konuştum*, s. 215)

7) Eylemlerden Kurulan İkilemeler

“Tohumu kurtarır bekler yağmuru

Gider gelir bakar tarlası kuru” (*Çiftçiler*, s. 259)

II. YAPI VE KURULUŞLARI BAKIMINDAN İKİLEMELER

1) İsim Kök veya Gövdelerinden Kurulan İkilemeler

1.1) İsmi Yalın Durumundaki İkilemeler

“ Koyun kurt ile gezerdi

Fikir başka başk’ olmasa (*Güzelliğin On Par Etmez*, s. 114)

1.2) İsmi Yönelme Durumundaki İkilemeler

“Kimini gark ettin yeşile ala” (*Kaldırsam Perdeyi Döksem Suçunu*, s. 117)

“Kimi lehte söyler kimi aleyhte” (*Selâm Yaz Dostlara*, s. 117)

1.3) İsmi Bulunma Durumundaki İkilemeler

“Bir fark yoktur yazım ile kışımda” (*Talih Çile Kader Sözü Bir Etmiş*, s. 120)

1.4) İsmi Ayrılma Durumundaki İkilemeler

“Veysel’i düşürdün ne haldan hala” (*Kaldırsam Perdeyi Döksem Suçunu*, s. 117)

“Yandım ateşine can ü gönülden” (*Mecnun Gibi Dolanyom Çöllerde*, s. 151)

1.5) İyelik Eklerini Almış İkilemeler

“Yok imiş kitabı mezhebi dini” (*Köprü*, s. 168)

“Cahil insan gül ise de koklama

Ayvısı turuncu nar belli değil” (*Dünya Geniş İdi Şimdi Daraldı*, s. 182)

1.6) Yapım Eklerini Almış İkilemeler

“Kötülükler memlekete kök saldı

Fitnelik fesatlık arttı çoğaldı” (*Durum*, s. 131)

“Veysel’i söyleten o oynak dilber

Edalı cilveli çekilir naza” (*Yıllarca Avuttum Garip Gönlümü*, s. 137)

2) Eylem Kök veya Gövdelerinden Kurulan İkilemeler

2.1) Çekimli Eylemlerden Kurulan İkilemeler

“Veysel ne ararsan kendinde ara” (*Şu Dünyaya Geldim Ne Oldu Kârım*, s. 122)

“Ay geçer yıl geçer uzarsa ara” (*Sazım’ a*, s. 125)

2.2) Eylemsilerden Kurulan İkilemeler

2.2.1) Ad-Eylemlerden Kurulan İkilemeler

“İçin için inlemesi

Ne hoş olur dinlemesi” (*Orman*, s. 172)

“Çocuk idim anam bana ders verdi

Okumamı çalışmamı öngördü” (*Anama*, s. 191)

2.2.2) Sıfat-Eylemlerden Kurulan İkilemeler

“Cümle varlık bir kuvvetten var olmuş

Gelen ne giden ne yol ne yolcu ne” (*Dalgın Dalgın Seyreyledim Âlemi*, s. 129)

2.2.3) Zarf-Eylemlerden Kurulan İkilemeler

“Çalkalandım çok bulandım çok taşıdım

Gide gide bir deryaya ulaştım” (*Yine Bir Acı Ses Duydu Kulağım*, s. 174)

“Mihnet-i dünyaya tahammül gerek

Gâhî ağlayarak gâhî gülererek” (*Yine Mi Ağladın Kirpikler Nemli*, s. 238)

////////////////////

2.3) Deyimlerden Oluşan İkilemeler

“Parça parça olsun paramı çalan

Kimi gerçek dedi kimisi yalan” (*Parasını Çalan Hırsıza*, s. 180)

“Başımdan geçeni bir bir anlattım

Ne yanlış söyledim ne yalan kattım” (*Seksen Yıllık Yolu Biraz Düşünek*, s. 276)

2.4) Yapım Eki Almış İkilemeler

“İnsan mıyım mahluk muyum ot muyum

Ekilir biçilir bir nebat mıyım” (*Yıllarca Aradım Kendi Kendimi*, s. 159)

III. GÖREVLERİ BAKIMINDAN İKİLEMELER

1)Özne Görevindeki İkilemeler

“Fisk ve Fesat kaplamıştır içini” (*Kaldırsam Perdeyi Döksem Suçunu*, s. 117)

“Kalem kâğıt neler yazar

Ormandaki varlığa bak” (*Orman*, s. 171)

2) Yükleme Görevindeki İkilemeler

2.1)Yüklemi İsim Olan İkilemeler

“ Bilmem hayal miydi yoksa düş müydü” (*Bilmem Hayal Miydi Yoksa Düş Müydü*, s. 118)

“Melek Miydi Huri Miydi Peri Mi” (*Bir Seher Vaktinde Gençlik Çağımda*, s. 156)

2.2) Yüklemi Eylem Olan İkilemeler

“Elim çalar dilim söyler dertleri” (*Hastane I*, s. 126)

“ Vatan ağlar millet ağlar yıl ağlar

Deniz ağlar yolcu ağlar yol ağlar

Veysel ağlar sohbet ağlar dil ağlar” (*Dumlupınar Denizaltısı' na*, s. 140)

3.) Dolaylı Tümleç Görevindeki İkilemeler

“ Has bahçeye girdim güllere sordum

Çiçekte çimende izini gördüm” (*İzi Kayıp Kendi Gizli Bir Yâre*, s. 124)

“Veysel sapma sağa sola” (*Senlik Benlik Nedir Bırak*, s. 148)

4.) Zarf Tümleci Görevindeki İkilemeler

“Yavrumu sağ salım ver hastane” (*Hastane I*, s. 126)

“Gönülden hükmeden sultanım ile

Bugün bize gelmiş yar geze geze” (*Yıllarca Avuttum Garip Gönlümü*, s. 134)

5) Nesne Görevindeki İkilemeler

////////////////////

5.1) Belirtisiz Nesne Olan İkilemeler

“Var mı benim gibi talihli yaver

Her zaman dillerim çağırır yâr yâr” (*Yıllarca Avuttum Garip Gönlümü*, s. 134)

“Yel estikçe dağlar karın eritir

Güneş olur çayır çimen yürütür” (*Kızılırmak II*, s. 175)

5. 2) Belirtili Nesne Olan İkilemeler”

“Bilemedim gece ile gündüzü

Seçemedim güneş ile yıldızı” (*Bilmem Hayal Miydi Yoksa Düş Müydü*, s. 118)

“İrıza mı senin adın

N’ ettin baltayı baltayı” (*Balta*, s. 149)

6.) Edat Tümleci Görevindeki İkilemeler

“Halkevleri umum halkın malıdır.

İlim irfan faziletle doludur” (*Halkevi I*, s. 123)

IV. OLUŞUMLARI BAKIMINDAN İKİLEMELER

1) Aynı Sözcüğün Tekrarı ile Oluşan İkilemeler

“Göçler gider katar katar

“Kimi alır kimi satar” (*İşler Güçler Hep Sinema*, s. 105)

“Dost dost diye nicesine sarıldım

Benim sadık yarım kara topraktır” (*Toprak*, s. 266)

2) Eş ya da Yakın Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler

“Mevcudatta olan kudret ü kuvvet

Senden hâsıl oldu sen verdin hayat” (*Saklarım Gözümde Güzelliğini*, s. 104)

“Senin çektireceğin aşkın belası

Günbegün artıyor âh ü figanın” (*Gönül Senin İle Gel Konuşalım*, s. 234)

3) Karşıt Anlamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler

“Aşkın deryasına dalan bir gemi

Fark etmek gerekir iyiyi kemi” (*Gecenin İlhamı*, s. 109)

“Zengin fakir aynı hana

Pencereden bakar gider” (*Âşıklar II*, s. 254)

4) Biri Anlamlı Biri Anlamsız Sözcüklerden Oluşan İkilemeler

“Saçma sapan sözler hep delip takma

Allah’ın yardımı hep çalışanlara” (*Kulak Ver Sözüme Dinle Vatandaş*, s. 130)

////////////////////

“Herkes sevdiğine çekmiş bir perde
Benim yârim açık saçık her yerde” (*Derdim Gizli Kapağını Kaldırma*, s. 282)

5) İki Sözcüğü Anlamalı Olan İkilemeler
“Anne baba yoksun kaldı hürmete” (*Durum*, s. 131)

“Doğu Batı Cenup Şimal
Aman tanrı bu nasıl hal” (*Ağlayalım Atatürk’e*, s. 135)

6) Yarı Anlamalı ya da Anlamsız Sözcüklerden Oluşan İkilemeler
“Bu güzel sohbetle olmazdı fis fis
Çirkin işe meyyal olmazdı nefis” (*İşte Hile Sözde Yalan Olmasa*, s. 115)

“Üslubum takındım usule sordum
Akılın evinde hırt- hış çoğ idi” (*Gezerken Aklımın Evine Vardım*, s. 154)

7) Biri Olumlu Diğeri Olumsuz Sözcükten Oluşan İkilemeler
“Olmayasın karaktersiz
Çok konuşun yerli yersiz” (*Taşlama I*, s. 235)

“Bu kadar milletler hep suçlu suçsuz
Ataş almış oylum oylum yanıyor” (*Koca Dünya Vaziyeti Değişti*, s. 275)

8) İkisi de Olumsuz Sözcükten Oluşan İkilemeler
“Manasız mantıksız kem laf sarf etme
Boş sözler kavganın dili sayılır” (*Bir Softaya*, s. 280)

9) Yabancı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler
“Yolunda ölsem böylece
Cevr ü cefan lütfun hoştur” (*Benim Sevdiğim Dilberin*, s. 269)

“Gönül ister kavuşmayı ölmeden
Gül olmasa bülbül âh ü zâr etmez” (*Hayâl Bana Yakın Yâr Bana Uzak*, s. 306)

10) Yansıma Sözcüklerden Oluşan İkilemeler
“Yel estikçe hışır hışır
Olan yaprak titreşir” (*Girdim Dostun Bahçesine*, s. 111)

“Dız dız eden her sineğin bal’ olmaz
Peteksiz arının balı yalandır” (*Aldanma Cahilin Kuru Lafına*, s. 264)

////////////////////

V. ANLAMLARI BAKIMINDAN İKİLEMELER

1) Pekiştirme veya Güçlendirme Anlamı Veren İkilemeler

“Nere senin memleketin
Yanlış yanlış hareketin” (*Balta, s. 149*)

“Kuğul kuğul ötüşüyor kumrular
Çağlayıp akıyor bulanık sular” (*Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi, s. 228*)

2) Çoğaltma Anlamı Veren İkilemeler

“Elinden bir dolu içtim
Türlü türlü derde düştüm” (*Senin Yolunda Yolunda, s. 101*)

“İrenk irenk çiçeklere boyandı
Gidermiş kederi kurtulmuş yastan” (*Cümle Ağaç Uykusundan Uyandı, s. 226*)

3) Kızgınlık Anlamı Veren İkilemeler

“Bin bir ismin birinden tut
Senlik benlik nedir sil at” (*Senlik Benlik Nedir Bırak, s. 147*)

“Bahar gelir kudurursun
Kızılırmak seni seni
Ne uyursun ne durursun
Kızılırmak seni seni” (*Kızılırmak I, s. 161*)

4) Acıma Anlamı Veren İkilemeler

“Bu fakiri divaneyi
Kabul et Allah aşkına” (*Mevlana'yı Ziyaret, s. 110*)

“VEYSEL'i düşürdün haldan hala” (*Kaldırsam Perdeyi Döksem Suçunu, s. 117*)

5) Abartma Anlamı Veren İkilemeler

“Adana'da biter pamuk
Geze geze hep usandık” (*Yurt Ürünleri, s. 107*)

“Bu ne kuvvet bu ne kudret
Var idi bunda bir hikmet” (*Ağlayalım Atatürk'e, s. 136*)

6) Devamlılık Anlamı Veren İkilemeler

“Yalvarırım sabah akşam
Kul olanda olur günah” (*Mevlana'yı Ziyaret, s. 110*)

“Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece

////////////////////

Bilmiyorum ne haldeyim

Gidiyorum gündüz gece” (*Uzun İnce Bir Yoldayım*, s. 119)

SONUÇ

Bu çalışmada halk edebiyatının sevilen şairlerinden olan Âşık Veysel’in şiirleri ikilemeler bakımından incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1) Âşık Veysel’in şiirlerinde yer alan ikilemeler sayı bakımından zengin; tür bakımından renkli bir görüntüye sahiptir.

2) Şairin Türkçenin temel taşlarından olan bu söz varlığına gerektiğinde yer vermesi eserlerin dilsel değerini artırmakta; sanatsal dokusunun nitelik kazanmasına da yardımcı olmaktadır.

“Cefanın sefanın farkı yok bence

Eğer düşünürsek inceden ince

Her ikisi de son haddine varınca

Dümdüz olur iniş yokuş dereler” (*Yine Mi Ağladın Kirpikler Nemli*, s. 238)

3) Şair, sözcük türü bakımından en çok isimlerden oluşan ikilemelerin kullanımına yer vermiştir. Özel isimlerle kurulu örneklerin son derece az olduğu şiirlerde; cins isimden oluşan kullanımların ağırlığı ön plandadır.

4) Görev bakımından ise zarf tümleci olarak kullanılan ikilemelerin kullanımına çokça yer verildiği görülmektedir. İkinci sırayı özne; son sırayı ise edat tümleci almaktadır. Nesne ve yüklem olarak kullanılan ikilemelerin sayısı birbirine çok yakındır. Edat tümlecini dâhil etmezsek, şairin sözcüklerin görevleri bakımından dengeli bir dağılıma yer verdini söylemek mümkündür.

5) Oluşumları bakımından en çok aynı sözcüğün tekrarı ile oluşan örneklere yer verildiği görülmektedir. Bu örneklerin sayısı neredeyse diğer yollarla oluşan ikilemelerin toplam sayısı kadardır.

6) Anlam bakımından ise daha çok güçlendirme ve pekiştirme anlamını veren ikilemelere yer verildiği tespit edilmiştir.

7) Şair, daha çok konuşma diline özgü bir kullanım olan “-m” sesiyle başlayan ikilemelere yer vermemiştir.

8) "Akıllı mı akıllı, iyi mi iyi, güzel mi güzel... ” örneklerinde olduğu gibi anlamı pekiştirmek amacıyla kimi zaman ikileme olan sözcüklerin arasına “mi” edatının getirildiği görülmektedir. Şairin, eserlerinde bu yola hiç başvurmadığı tespit edilmiştir.

9) İkilemeler, kalıplaşmış sözcük öbekleridir. Şiir dilinin esnekliğinden olsa gerek söz dizimi bakımından bu özelliğe yer yer bağlı kalınmadığı görülmektedir: hem belinden hem elinden, s. 147; Avrupa Asya, s.182; toprak suya, s. 205; argın yorgun, s. 277...

////////////////////

10) Söz diziminin yanı sıra şairin sözcüklerinin yapısı ile ilgili değişimlerde bulunduğu görülmektedir: inanlı imanlı, s.141; dereli tepeli, s. 241; ağlayı ağlayı, s. 262...

11) Şair, Türkçenin yaygın olarak kullanılan örneklerine yer vermekle birlikte ikileme özelliği gösterebilecek özgün kullanımlara da yer vermiştir: inzibata polise, s. 180; iniş yokuş, s. 238; ne özet ne öz, s. 243; tavla domino, s. 276...

12) Şiirlerde, halkın diline özgü söyleyişlere de yer verildiği görülmektedir: uğrünü uğrünü, s. 193; uğrun uğrun, s. 223; ıgış ıgış, s. 260; serseri savak, s. 286; sarhoşluk semelik, s. 292...

13) Aynı ikilemenin farklı şekillerde kullanımı, şiirlerde tespit edilen bir diğer özelliktir:
“Okul yurdun can damarı
O korur namus arı” (Okul II, s. 272)

“Aşka mani ar ve namus” (Güzel Seni Sormak İçin, s. 299)

14) Yöresel ağız kullanımından olsa gerek bazı şiirlerde ikileme oluşturan sözcüklerin başında dar ünlülerin türediği görülmektedir: hayal ürüya, s. 159, irenk irenk, s. 171...

15) Şiirlerde ikilemelerin arasına şiirin anlam bütünlüğüne uygun düşecek sözcüklerin getirildiği de görülmektedir.

“Dost değil düşman ağladı” (Ağlayalım Atatürk’e, s. 136)

“Güzellerde eda yoktur naz kalktı” (Ağlayı Ağlayı Vardım Pınara, s. 262)

16) Yabancı dilin, özellikle Arapça ve Farsçanın söz varlığını kullanan şairin, bu sözcükleri asıllarına uygun olarak o dilin bağlaçları ile vermeye çalıştığı, şiirlerde görülen bir diğer özelliktir: âh ü figân, s. 234, cevr ü cefa, s. 269, can ü dil, s. 298...

17) Sözcük dağarcığının zenginliğinden veya anlatmak istediğini daha güçlü ve etkili dile getirme isteğinden olsa gerek ikilemelerin kimi zaman üçlemeye dönüştüğü görülmektedir:

“Sevgi bende sevda bende yâr bende” (Kimin Meftunuyum Kimin Mecnun’u, s. 121)

“İlim irfan faziletle doludur” (Halkevi I, s. 123)

“Terk ettim sılayı vatanı ili” (Gönül Bir Güzeli Sevmiş Ayrılmaz, s.157)

“Güzel olan eda cilve naz taşır” (Sevdayı Gönlümde Yâr Uyandırır, s. 265)

18) Cins isimlerden oluşan ikilemelerle birlikte, özel isimlerde, kurulan örnekleri de görmek mümkündür:

“Dişlerimi yeni taktı

Nüzhet Çubukçu Çubukçu

Kafamda bir iz bıraktı

Nüzhet Çubukçu Çubukçu” (Nüzhet Çubukçu, s. 293)

19) Deyim olarak kullanılan ikilemelerin varlığı Türkçenin anlatım gücünün örnekleri olarak düşünülebilir:

////////////////////

“Parça parça olsun paramı çalan” (*Parasını Çalan Hırsıza*, s. 180)

“Sarı turnam tel tel olmuş kanadın” (*Bizim Eller Yaylasına Yürümüş*, s. 204)

“Beni kaptan kaba sokarsın yârim” (*Mevsimler İçinde Baharsın Yârim*, s. 210)

20) Şiirsel ahengi sağlama adına Farsçanın söz değerlerinden olan “gâh, gahi” sözcüklerinin ayrı veya birlikte kullanılması, şairin dilsel çeşitlilikten yana tavır sergilediğinin göstergesidir.

Mes:

VEYSEL söyler bir nefestir;

Gâh içerde gâh dışarıda” (*Çarık- Mes Konuşması*, s. 103)

“Gâhi duman bürür gâhi yaz eder

Dereli tepeli döşeli dağlar” (*Dağlar*, s. 241)

“Şaşar VEYSEL işbu hale

Gâh ağlaya gâhi güle” (*Uzun İnce Bir Yoldayım*, s. 119)

21) Sayılarla oluşan ikilemeler arasında en çok “ üç beş” sözcük öbeğinin kullanımına yer vermiş olması şiirlerde görülen bir diğer özelliktir:

“Üç beş kağrı sap getirdik harmana” (*Emeklerim Zay Eyledi Sel Benim*, s. 208)

“Herkes üç-beşini aldı bıraktı

Beni de bir kere evermediler” (*Ağlayı Ağlayı Vardım Pınara*, s. 262)

22) Şairin ikilemelere ustalıkla yer vermesi ahengi güçlendirecek ritimsel bir havanın doğmasına yardımcı olmuştur:

Çarık:

“Güzel güzel halı kilim

Senin kılın benim kılım

Tepeleyip etme zulüm

Sen köşede ben dışarıda” (*Çarık-Mes Konuşması*, s. 102)

Sonuç olarak; Âşık Veysel’in şiirlerinde Türkçenin önemli söz varlıklarından olan ikilemelerin başarıyla kullanıldıklarını söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

Aksan, Doğan, “**Anadilimizin Söz Denizinde**”, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2002

Aksan, Doğan, “**Türkçenin Gücü**”, Bilgi Yayınevi”, Ankara, 2005

Aksan, Doğan, “**Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri**”, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005

Banguoğlu, Tahsin, **Türkçenin Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007

////////////////////

Ergin, Muharrem, “**Üniversiteler İçin Türk Dili**”, Bayrak- Basım-Yayın-Tanıtım, İstanbul, 2002

Hatiboğlu, Vecihe, “**Türk Dilinde İkileme**”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1981

Hengirmen, Mehmet, “**Türkçe Dilbilgisi**”, Engin Yayınevi, Ankara, 1998

Kaya, Doğan, “**Âşık Veysel**”, Doğan Gazetecilik ve Mat. San. A.Ş, Sivas, 2004

Makal, Tahir Kutsi, “**Aşık Veysel**”, Töker Yayınları, İstanbul,1993

Öz, Gülağ, “**Bütün Yönleriyle Aşık Veysel**” Ayyıldız Yayınları, Ankara, 1994

Türkçe Sözlük, **İkileme**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005

Zülfikar, Hamza, “**Türkçede Ses Yansımali Kelimeler**, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995